ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ՄԸ ԱՂՕԹԱՀԱՅՑ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՈՐ ԱՐՄԱՏՆԵՐ ՉԿԱՅԻՆ՝ ՉՈՐՑԱՒ

ԿՐՕՆՔԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

«ԱՍՏՈՒԱԾ ԼՈՅՍ Է»

Ո Տ Ն Լ Ո Ւ Ա Յ

ՄԱՐԴ՝ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ

ՔԱՆԻ ՈՐ ԱՐՄԱՏՆԵՐ ՉԿԱՅԻՆ՝ ՉՈՐՑԱՒ

Հայրենասէր անձ մը ի՞նչ կը տեսնէ իր ազգի փլատակներուն մէջ, պարտութի՞ւն, թէ յոյսի ճառագայթում:

Ան կը տեսնէ իր ցեղին արմատները, դիւցազնութիւնները և աննահանջ ու լուսաճաճանչ ապագան: Պատմական ամէն երեւոյթ, ամէն դէպք որ կը հանդիսադրուի այս երկրագունդին վրայ, խորհրդաւոր ու անտեսանելի իրողութեանց հիմքին վրայ կը կենայ՝ նման շէնքերու, որոնց հիմերը աչքերէ ծածկուած են:

Մշակոյթը՝ ա՛յն է ժողովուրդի մը համար, ի՛նչ որ արմատները ծառի մը համար: Առանց արմատի ծառը չունի դալարիք, ծաղիկ ոչ ալ պտուղ: Առանց մշակոյթի ժողովուրդ մը չունի կեանք, չունի արժէք կամ ապագայ:

Գետը՝ որ կ՛ուրանայ իր ակունքը՝ կը չորնայ: Գետը կը հոսի դարէ դար, յաղթականօրէն իր ակունքի՛ն ուժովը:

Ճարտարապետ մը կը տեսնէ երկնաբերձ շէնքեր որոնք բարձրացած են շոյելով երկնային կապոյտը: Անոր աչքերը չեն տեսներ վիթխարի կառոյցներուն արմատները որոնք խորացած են դէպի սիրտը երկրին, սակայն կը հաւատան: Հոգեկան Յարուցեալ Ճարտարապետը ըսած է Թովմաս աշակերտին.

«Երանի՛ անոնց որ չեն տեսած ու կը հաւատան»: Յով. Ի.29:

Յիսուսի համայնքը ուխտի՛ մը հաւաքականութիւնն էր և ունէր պատմական արմատներ և հրաշագործ մարգարէներ:

Պատմական ամէն երեւոյթ, ամէն դէպք որ կը հանդիսադրուի այս երկրագունդին վրայ, խորհրդաւոր ու անտեսանելի իրողութեանց հիմքին վրայ կը կենայ՝ նման շէնքերու, որոնց խարիսխը աչքերէ ծածկուած են:

Ինչ որ գեղեցիկ և կենդանի եղած է անցեալին մէջ, չի հինննար: Լեզու մը կրնայ գործածական ըլլալէ դադրիլ, բայց եթէ ունի գեղեցկութիւն, զայն կը պահէ միշտ, և անկէ միշտ դասեր ու վայելքներ կը մնան բաղելիք: Ամէն անգամ երբ մտածեմ իմ անցեալիս, ծագումիս, ազգային արմատներուս և անվեհեր պապերուս, կը զգամ անոնց սէրը առ Աստուած: Հայը կը սնանի իր հաւատքի արմատներով անոնց ափշով, ու կը բալէ իր Փրկիչին ոտնահետքերուն լոյսով:

Աստուածաշունչը եկեղեցիին հիմունքն է և անոր կենսատուիչ, մխիթարիչ և ներշնչիչ ակնաղբիւրը: Ապաշխարողը իր ամբողջ կեանքն ու ապրումը կը վերածէ տեւական ճգտումի դէպի Արարիչը լոյսին, ակնաղբիւրը կեանքին, դէպի ամենաբարին Աստուած:

Յիսուսի յոյսին, սիրոյն և հաւատքին արմատը՝ Իր Աստուած

Որդիութե՛ան մէջն է: Աստուածային սիրոյ բխումը խոնարհելով աշխարհ, ստեղծեց մարդը, նոյնպէս մարդկային կեանքը պարտ է դառնալ յառաջդիմական սլացք մը դէպի Աստուծոյ՝ սիրոյ, յոյսի և հաւատի տենչով: Սրբազան մատեան՝ Նոր Կտակարանը, յաւերժական ակնաղբիւրն է կեանքի և առաւե՛լ կեանքի:

Սէրն է ակունքը Քրիստոսի Մարդեղութեան: Ան մարմին եղաւ, որովհետեւ սէրը զինք մղեց: Ուստի հաւատացեալներու հազարաւոր խաչբարերը դէպի երկինք կը նային ու յաւերժութեան ակունքէն, ապրողներուն յաւերժութեան զրոյց կու տան:

Արեւմտեան բաղաքակրթութեան մէջ մարդ կտրուած է անցեալի իր հաւատքի ակունքներէն ու կ՛ապրի մեքենականացած կեանքի հեւքը, հետապնդելով նիւթականը: Հոգեբեկուած ու հայրենակարօտ մեր ժողովուրդը վերադարձնե՛նք իր պապենական հարազատ ակունքները, դէպի արմատները մեր հաւատքին և աստուածաճանաչում:

Այժմ, անուանական բրիստոնեաները, ազգովին ու անհատապէս, ուրանալով իրենց պապենական հաւատքի Արմատը՝ զԱստուած, կ՛երկրպագեն դրամը, հեշտանքը ու կ՛ըսեն.

«Բնութի՛ւն, դո՛ւն ես մեր աստուածը միայն բեզ կը հնազանդինք»: Դժբախտաբար կարգ մը եկեղեցիներու մէջ, հաւատացեալներ կու գան եկեղեցի, կարծես թէ ֆութպոլի խաղարկութիւն մը ըլլար Սբ.Պատարագի պաշտամունքը: Մինչ Աստուած տիեզերքի մշտահոս կեանքի Ակնաղբիւրն է, ու մարդը Անոր Շունչէն անմահական կեանքի կայծ մը ընդունած:

Աստուծոյ սէրն ու ներումը կ՛ազնուացնէ ու կը բարձրացնէ մարդկային ապրումը և Անոր յուսադրիչ խոստումը կ՛ազատէ մարդը հիսաթափութենէ: Այսպիսի յոյս մը կու գայ մի միայն Աստուծոյ վերջնական յաղթանակի հաւատքէն: Աստուած Ինքզինք կը յայտնէ հոգիով խոնարհներուն և փոբրիկներուն:

"Աստուած ամենուրեք է և ամէն ինչի մէջ":

Սբ. Գրիգոր Նարեկացին կ՛ըսէ.

«Չի դու միայն ես երկնքում անճառ և երկրում՝ ազնիւն,
Գոյութեան տարրերի մէջ և աշխարհի բոլոր ծագերում,
Սկիզբն ամէն ինչի, և ամէն ինչի մէջ՝ ամբողջ լրումով»:

Առանց Աստուծոյ ոչինչ կրնայ ընել մարդ, բայց առանց մարդուն ոչինչ կ՛ուզէ ընել Աստուած: Մէկը կարենալու խնդիր է, իսկ միւսը կամենալու: Աւելի խորապէս կարելի է երեւակայել զԱստուած, բան բացատրել Զինք, և ալ աւելի իրապէս գոյ է Ան, բան թէ կրնանք երեւակայել Զինք:

Մեր ազգին զաւակները կը կարօտին կրօնական աւելի հիմնատոր, աւելի առողջ և զգաստ պարտաւորութիւն:

Ի՞նչ կը մրմնջեն մեր նահատակները խաչբարերու տակեն:

Անոնց աղերսեն ու խնդրանքն է, որ կը փսփսայ Հայ հա-

ւատացեալին ականջին.

«Միացում, միաւորում և միասնականութիւն»

Բաւ չէ, որ դուն ըեզ Քրիստոնեայ կոչես, պէտք է գիտնաս, թէ ինչո՞ւ Քրիստոնեայ ես և ի՞նչ է պարտաւորութիւններդ:

Որովհետեւ Պատկանելիութիւնը իր մէջ կը կրէ նաեւ պարտաւորութիւններ: Քրիստոնէութիւնը մեզմէ կը պահանջէ, մտքի և սրտի սրբութիւն, բարոյական կեանք և սէր դէպի մեզ նման մարդը:

Միակ դէմք մը արեւափառ կը շողայ պատմութեան հորիզոնին վրայ, որուն եզական փառքն ու հմայքը կը գերազանցէ բոլոր Կոմփիւկոսները, Զրադաշտները, Որփէոսները և Պուտտաները: Քրիստոսն է Ան: Որքա՜ն խաղցր ու գրաւիչ է Անոր Դէմքը:

Ան ամպածրար բարձունքներու վրայ չտուաւ Իր պատգամները, Սինայիի կայծակներն ու Եղիայի վրէժխնդիր սուրը չեղան Իր զէնքերը, այլ հեզութիւնը, բարութիւնը, սրբութիւնը, արդարութիւնը, զոհաբերութեան Ոգին, որոնցմով ապրեցաւ, զորս խարոզեց և նուիրագործեց Իր սրբարար Խաչովը:

Եկեղեցին փոխանակ հաւատալու Յարուցեալ Յիսուսի ներկայութեան, սկսաւ հաւատալ մարդկային գրաւոր դաւանանքի ու վարդապետութեան: Քրիստոնէութիւնը ձեւ ու մարմին, իմաստ ու նուիրում տուաւ հաւատքի ապրումին: Յիսուս Քրիստոս իմաստասիրական փաստարկութեամբ ապացուցելի չէ աշխարհի, այլ անձնուրաց ապրումի՛ փորձառութեամբ:

Քրիստոնէութիւնը՝ ոմանց համար կրօնական դաւանանք է, իսկ իմաստաւորուա՛ծ հաւատացեալին համար, գործնական քրիստոնէութիւնը ապրո՛ւմն է:

Քրիստոնէութիւնը կառուցուած է Յիսուս Քրիստոսի զոհաբերութեա՛ն խորհուրդին վրայ:

Հրեաները նշան կ՛ուզեն, յոյները իմաստութիւն, իսկ առաքեալները կը խարոզեն «Խաչեալ Քրիստոսը»՝ անձնազոհութիւն և ծառայութիւն: Քրիստոնէութիւնը ո՛չ թէ կրօնական ծէսերով, կամ բանաձեւերով, կը փոխակերպէ հաւատացեալը, այլ՝ համոզումով և ապրումով: Քրիստոնէութիւնը աննպատակ ճամբայ մը չէ՛: Չիրար հերթող դրութիւններով կազմուած իմաստասիրութիւն մը չէ՛, մարդկային օրէնքներու կամ սկզբունքներու հաւաքածոյ մը չէ՛:

Մարդկային իմաստասիրութիւնը կ՛որոնէ ճշմարտութիւնը, բայց չի գտներ զայն: Քրիստոնէութիւնը չ՛որոներ, այլ կը յայտնէ՛ ճշմարտութիւնը:

Քրիստոնէութիւնը՝ կեանքի ճանապարհն է, հիմնուած Քրիստոսի զոհաբերական անձնատուութեան: Արուեստն ու գիտութիւնը չեն բաւեր, անհրաժեշտ է արմատակա՛ն հաւատքը: Քրիստոնեան այն անձն է՝ որ կ՛ուրանա՛յ իր անձը, եսասիրութիւնը և կ՛աշխատի իր ընկերոջ բարիքին ու Աստուծոյ փառքին համար:

Յիսուս նախատեսեց և ըսաւ.

«Ամէն տունկ, որ Իմ երկնաւոր Հայրս չէ տնկած, արմատախիլ պիտի ըլլայ»--Մատթ. ԺԵ.13

Բազմաթիւ քրիստոնեաներ կը սիրեն Քրիստոս մը, որ նկար մըն է լոկ կամ գաճէ արձան: Սիրեցէք այն Քրիստոսը՝ որ է Որդի Մարդոյ: Բիւրեղացած էր Քրիստոս, զտուած աստուածային սիրոյ և ճշմարտութեան բովին մէջ:

Քրիստոս աղօթքով սկսաւ Իր առաքելութիւնը, շարունակեց աղօթքով և Գեթսեմանիին ու խաչին վրայ աղօթքով վերջացուց:

Երբ Փարիսեցիներ կը դաւէին Յիսուսի կեանքին դէմ, երբ հակառակորդները կը պատրաստուէին Զինք սպաննելու, երբ ամբոխը Իր դէմ կ՛ելլէր, Ան հիմերը կը դնէր Ի՛ր Եկեղեցւոյն, կը բնորոշէր անոր ընդհանրականութիւնը, կու տար անոր հիմնական օրէնքը՝ սիրոյ գերզօրոյթը: Ո՞ր իմաստասէրը, ո՞ր օրէնսդիրը, ո՞ր հիմնադիրը, ո՞ր աշխարհակալը պիտի կարենար այսպիսի գործ կատարել, նման պայմաններու մէջ: Ո՞վ կրցաւ մեռնելով կառուցանել, ո՞վ յաջողեցաւ գերեզմանի մէջ հիմը դնել իր թագաւորութեան:

Յիսուս մեղաւորները սիրով հրաւիրեց և անոնց ականջին փսփսաց.

«Ասկէ ետք մի՛ մեղանչէք»:

Բարեկամներ զինք լքեցին և փախան: Ծաղրալից և սուտ դատավարութեան բոլոր նախատինքները լուռ համբերութեամբ յանձն առաւ Յիսուս: Խաչին վրայ՝ Զինք խաչողներուն ներեց:

Մեռաւ և դրուեցաւ օտարի մը գերեզմանին մէջ: Երեք օր հազիւ, ու ապա յարութիւն առաւ, կենդանացաւ:

Քսան դարեր եկան և անցա՛ն. եւ դեռ Ան կեդրոնական Դէ՛մքն է մարդկային ցեղին: Բոլոր ազգերու խորհրդարաններու նիստերը, բոլոր թագաւորական որոշումները և վճիռները, բոլորը այնքան չազդեցին մարդոց կեանքին վրայ, որքան այս անօգնական Մարդու մը կեանքը և գործը մինչեւ այսօր:

Եւ ինչո՞ւ, զի ԱստուածՈրդի էր և Մարդացաւ մեր սիրոյն համար:

Չարժէ՞ր որ մենք եւս նուիրենք մեր կեանքերը ի ծառայութեան Իր սիրոյն ու առաքելութեան:

Դեկտեմբեր 21, 1998
Թորոնթօ

ԿՐՕՆՔԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կրօնը մարդկային կեանքի և զարգացումի էական մէկ երեւոյթն է: Կրօնքը անհատին, խեղճ ուղեղով պատկերացուած հնամենի բթամտութիւնը չէ, այլ մեր հոգիներուն ճառագայթող կարօտով որոնուած Հոգին է: Պայմանները ինչ որ ալ եղած ըլլան, կրօնը և հաւատքը միշտ շարունակած են ժողովուրդները հրապուրել ու ներշնչել «Տիեզերքին մեծ ինչու»ին պատճառաւ:

Առանց կրօնքի, չի բացատրուիր որեւէ զօրութիւն մը կամ առաքինութիւն՝ ժողովուրդի մը կեանքին մէջ, մտաւորական ինչ աստիճանի ալ գտնուի այդ ժողովուրդը:

Կրօնքը անորոշ և անըմբռնելի Ոյժին յարգանքն է: Մարդ հաղորդակից էր հզօր ուժերու մոգութեան կրօնի և գիտութեան ճանապարհով: Յիսուսի Աւետարանն ու անոր Հոգին՝ հաւատացեալներ պատրաստող անփոխարինելի դարբնոցն է:

Արուեստի ծագման և էութեան մասին, կենսաբանօրէն մարդուն տրուած է "բացարձակ ոգիի" աստուածային յայտնութիւնը:

Ճշմարիտ գեղարուեստը, Աստուծոյ կարօտն է: Ամէն հարազատ արուեստի լրումը կրօնն է, որոնման ու ըղձանքի վախճանը:

Կրօնը տեսիլն է Աստուծոյ սիրոյն և բարութեան: Կրօնի տգիտութիւնը և հաւատքի անապրումը գիրար կը հալածեն:

Արուեստը նման կրօնքի, մտքի և հոգիի նուրբ ու բազմերանգ երեւակայութիւններուն ու յայտնութեան համադրոյթն է:

«Արուեստը մարդկային մտքի գերազանց արտայայտութիւններէն մէկն է»:

Բոլոր գեղարուեստներուն նպատակն է երեւելի և աներեւոյթ աշխարհը ներկայացնել գեղեցիկ ձեւով: Արուեստագէտը ուխտատորն է գտնելու Կատարելութիւնը որ է՛ Աստուած: Արուեստագէտ մը իր պատանութեան կ՛ունենայ շրջան մը, երբ իրերուն մէջ ու անոնց համադրութեան մէջ կը զգայ անոնցմէ դուրս ու վեր Խորհուրդ մը ու կը բախէ գաղտնի դուռը հառաչելով ու գոչելով. «Բաց մեզ Տէ՛ր զդուռն սրտի ֆոյ»: Գեղարուեստը յիշեցումն ու խորհուրդն է Աստուծոյ, իսկ կրօնքը տեսի՛լն է Անոր սիրոյն և բարութեան, որ կը խօսի մեր սրտին: Հրաշքները, Աւետարաններուն մէջ կոչուած են երեք բառերով՝

1. **Զօրութիւն**, 2. **Արուեստ**, 3. **Նշան**:

Մեսիական մարգարէութիւններուն համար՝ նշան:

Ականատեսներու համար՝ արուեստ:

Յիսուսի համար՝ զօրութիւններ, հզօր գործեր, գերմարդկային կարողութիւններ, յաղթական փայլատակումներ: Արուեստն ու մտածողութիւնը չեն եղած ու չեն կրնար ըլլալ ինքնանպատակ:

Իմաստասիրութիւնը կեանքի արուեստն է: Մաքուր մնալ և հասուննալ, մեծ արուեստն է կեանքին: Աստուծոյ կարիքն ունենալ՝ մարդուն գերագոյն կատարելութիւնն է:

Արուեստը անցեալ դարերուն մէջ, ունեցած է բարձրագագաթ լեռնե՛ր, իսկ այսօր բլուրնե՛ր կամ հողակոյտե՛ր:

Քսաներորդ դարը չունի Տանդէ մը, չունի Միխէլ Անճելոյ մը, չունի Պեթովեն մը: Կարգ մը գեհիկ երեւոյթներ, "արուեստ" բառով յարգելիութեան պատմուճան կ՛ուզեն զգեստաւորուիլ:

Քսաներորդ դարը ունի միասեռականներ, որոնք գրիչ կը շարժեն նկարելու համար մարդուս սրունքները: Նուագարան կը փչեն շարժելու համար մարդուս անասնական կիրքերը: Ոմանց համար էականէն աւելի երեւոյթն է կարեւորը:

Անցեալի արուեստագէտները, սուրբերը և նահատակները, Յիսուսի Դէմքին յառեցին իրենց աչքերը: Գրիչ շարժողները պէտք է ցոյց տան մեծ գաղափարները, զգացումները և նկարիչները պէտք է վրձինեն դէմքը մարդուս՝ հոգւո՛յն հայելին, երաժիշտները պէտք է սփոփեն մարդուս հոգին: Ծառայելու է Քրիստոնէութեան նոյնիսկ արուեստի հնարաւորութեամբ, որովհետեւ «Աստուած է գերագոյն Արուեստագէտը»: Կրօնքը արուեստի բոլոր մարզերուն մէջ, դարձած է բանաստեղծութիւն, բանդակ, իմաստասիրութիւն կամ նկարչութիւն: Քսաներորդ դարը կ՛ընթանայ դէպի մայրամուտը մարդկութեան, դէպի բնաջնջումը բսան դարերու բաղաքակրթութեան: Սակայն բսան դարերու վերեւ պիտի փայլատակէ դէմքը Քրիստոսի ու ճառագայթէ Աստուծոյ Թագաւորութիւնը:

կրօնը համաշխարհային երեւոյթ մըն է, "ներքին զգացում"՝ թաւուն խորհուրդը Աստուծոյ: Կրօնական պաշտամունքի առարկան գերբնականն է: Կրօնքը, մարդուս բնութեան, էութեան մէջ շաղուած զգացում մըն է: Կրօնքն է այն հոգեկան հրետանին, որուն անիւներու ներքեւ կը ճզմուին բոլոր բռնակալները:

Կրօնքն ու գեղարուեստը՝ Աստուծոյ հետ ապրուած կեանքն է--կապը: Կրօնքն ու արուեստը, մարդու հաւա՛տքն է դէպի Անճառելի Աստուած, իսկ ծէսը, տեսանելի ապրումը, որ կ՛արտայայտուի հաւատքով:

Վարդանանց Ճակատամարտի արդիւնքը եղաւ այն, որ հայոց կրօնը, լեզուն, ազգային (քրիստոնէական) արուեստը՝ մշակոյթը իսպառ ազատեցան Արեւելքի ոտնձգութիւններէն: Որպէս արդիւնք Քրիստոնէական կրօնքը անլուծանելիօրէն շաղկապուեցաւ Հայ Ազգի ինգնագիտակցութեան հետ: Հայ արուստագէտ հաւատացեալը կրցաւ ըսել.

«Ինչ որ ինձի համար շահ էր, վնաս
կը նկատեմ Քրիստոսի համար»
--Փիլիպ. Գ.7-11:

«Եթէ ուզուէր սահման մը դնել "Գեղարուեստ" բառին,
պիտի ըսէինք «Աստուծոյ կարօտը» կամ «Սրտին Հառաչն
առ Վարագուրեալն Աստուած»
--Բիւզանդ Ա. Կէօզիւպէօյիւճեան:

Մարտ 23, 1998

«ԱՍՏՈՒԱԾ ԼՈՅՍ Է»

Նախնիները կը հաւատային թէ լոյսը արբութիւն է. ուստի Աստուածաշունչը կը զուգորդէ լոյսը Աստուծոյ հետ: Աստուած ոչ միայն լոյսի մէջ կ՛ապրի.

(Եւ Իսրայէլի Աստուածը տեսան, ու անոր ոտքերուն տակ աղիւսով յատակածի պէս շափիւղայ, և պայծառութեամբ բուն երկնքի պէս էր» ելից ԻԴ. 10)

և զգեստաւորուած է լոյսով.

(Լոյսը հանդերձի պէս կը հագնիս, երկինքը վարագոյրի պէս կը տարածես»--Սաղ. ՃԴ.2),

այլ Աստուած Ի՛նքն է բուն Լոյսը և Կեանքը՝

«Ու Աստուած լոյս է, և բնաւ խաւար չկայ Անոր մէջ»--Ա. Յով. Ա.5:

Հետեւաբար երբ Աստուածորդին կը Մարդանայ, Ան կը կոչէ Ինքզինք.

«Եւ Բանը մարմին եղաւ ու բնակեցաւ մեր մէջ, և մենք տեսանք Անոր փառքը»--Յով. Ա.14:

Յիսուս դարձեալ խօսեցաւ անոնց և ըսելով.

« ես եմ աշխարհի Լոյսը, ով որ ինձի կը հետեւի՝ խաւարի մէջ պիտի չքալէ, այլ պիտի ունենայ այն լոյսը որ կեանքին կ՛առաջնորդէ»--Ը.12:

Լոյսի մէջ քալելը, փրկութիւն կը բերէ, Աստուծոյ որդեգիրներ կ՛ընէ: Հողաշէն մարդուն յաւիտենական կեանք կու տայ. Աստուծոյ վստահողին միտքը, հոգին ու սիրտը կը լուսաւորէ:

«եթէ Լոյսի մէջ քալենք ինչպէս Ինք լոյսի մէջ է՝ այն ատեն ճշմարտապէս հաղորդակից կ՛ըլլանք իրարու, և Որդւոյն՝ Յիսուս Քրիստոսի արիւնը կը սրբէ մեզ ամէն մեղքէ»--Ա. Յով. Ա.7:

«Որովհետեւ Աստուած է որ ըսաւ. Խաւարէն թող լոյս ծագի. որ ծագեցաւ ալ մեր սրտերուն մէջ Աստուծոյ փառքի գիտութեան լոյսին համար»
--Բ. Կորնթ. Դ.6:

Կեանք մը առանց Աստուծոյ՝ նման է խաւար անգիտութեան լաֆիւրինթոսի մթութեան մէջ խարխաբել:

«Լոյսը աշխարհ եկաւ, սակայն մարդիկ խաւարը լոյսէն աւելի սիրեցին՝ որովհետեւ չարութիւն կը գործէին»
--Յով. Գ.19:

«Ես (Յիսուս) որպէս լոյս եկայ աշխարհ, որպէսզի ով որ ինձի՝ հաւատայ՝ խաւարի մէջ չմնայ»--ԺԲ.46:

Լոյսն ու խաւարը կրօնական հասկացողութեան մէջ կը ներկայացնեն Բարիի ու չարի հակադրութիւնները: Ջինական կրօնագիտութեան մէջ, եանկ կը խորհրդանշէ երկինքը, լոյսը, ճշմարտութիւնը, գիտութիւնը, ևկարգն ու կանոնը: Եին կը դիրֆատրէ բացասականը՝ երկիրը և տգիտութիւնը:

Եանկ և Եին երկու հանգամանքներն են, որոնք կը ներկայացնեն ճշմարտութեան ամբողջութիւնը, սակայն եանկ՝ երկինքն ու լոյսը կը խորհրդանշէ՝ կեանքի բարձրագոյն և ազնուագոյն հանգամանքը:

Աստուածաշունչին մէջ, արշալոյսը, այգալուսող արեգակը կը մատնանշէր թէ, խաւար մթութիւնը յաւիտեան չի կրնար տիրապետել ու տեղի պիտի տայ լոյսի գօրութեան և չէնշող կեանքի ուրախութեան: Հետեւաբար Սաղմոսերգուն կը բացականչէ ըսելով.

1. **«Աւտուան սպասողներէն, աւտուան սպասողներէն աւելի Իմ անձս Տիրոջը կը սպասէ»** --Սաղմ. ՃԼ.6:

2. **«Տէրը պիտի ճանչնանք, ու զանիկա ճանչնալու ետեւէ պիտի ըլլանք, Անոր ելքը արշալոյսի պէս պատրաստուած է ու անիկա մեզի պիտի գայ անձրեւի պէս, երկիրը թրջող վերջին անձրեւին պէս»** --Ովսիա Ջ.3

Ուստի, Լոյսը, հրեայ ժողովուրդներուն խորհրդանիշն էր որպէս աստուածային օրհնութեան և Անոր պարգեւներուն իսկութիւնը. երբեմ հրեաները որպէս արեւապաշտներ չեն նկատուիր:

Անոնց համար արեւը կը նկատուէր փոխաբերաբար կեանքի տուիչը և ոչ էապէս կեանքի Ակնաղբիւրը:

Ամէն ինչ՝ բոլոր գոյացութիւնը սկզբնական շրջանին կը գտնուի խաւարի մէջ նման արգանդի սաղմին: Սակայն աստուածային լոյսի միջոցով համակարգի գոյացութիւնը յայտնի կը դառնայ.

1. **«Խորունկ բաները խաւարէն հանելով կը յայտնէ. Ու մահուան ստուերը ի լոյս կը հանէ»**---Յոբ. ԺԳ.22:
2. **«Խորունկ ու ծածկուած բաները ինք (Աստուած) կը յայտնէ մութի մէջ եղածը գիտէ ու լոյսը անոր քով կը բնակի»**--Դան. Բ.22:

Նոր Կտակարանի յայտնատեսութեամբ լոյսի Ակնաղբիւրը Աստուած Ի՛նքն է որ կը կոչուի "Լուսոյ Հայր" Յակոբոս առաքեալի ներշնչումով:

«Իմ սիրելի եղբայրներս, դուք ձեզ մի խաբէք, միայն բարի ցանկութիւններն ու կատարեալ պարգեւներն են որ կու գան երկինքէն, Աստուծմէ որ լոյսի արարիչն է, որուն կամքը անփոփոխ է անդառնալի և անստուեր»--Յակ. Ա.17:

Նոր Կտակարանին մէջ, Լոյսը մասնայատուկօրէն յիշուած է, ա՛յն իրողութիւնը, որ աստուածային յայտնութեա՛մբ է, որ մարդ արարածը ճանչցած է աստուածային փրկագործութիւնը.

«Աստուած ձեր մտքի աչքերը լուսաւորէ, որպէսզի գիտնաք՝ թէ ի՛նչ է այն յոյսը որուն հրաւիրեց ձեզ, և ինչ փառաւոր է խոստումը՝ որ իր ընտրեալները պիտի ժառանգեն, և ի՛նչ գեազանց ու մեծ է այն ոյժը, կարողութիւնն ու զօրութիւնը որ կը ներգործէ հաւատացեալներուս մէջ»--Եփես. Ա.18-19:

«Ուստի խաւարի գործերէն հեռանանք և լոյսի զրահը հագնինք ապրելու համար այնպէս՝ ինչպէս վայել է լոյսի մէջ բալողներուն»--Հռոմ. ԺԳ. 12-13:

Ինչո՞ւ համար մարդ էակ կարիքը ունի լոյսի: Ի՞նչ է լոյսին դերը մարդ արարածին համար:

Սբ.Ներսէս Շնորալի, Սբ.Գրիգոր Նարեկացիէն յետոյ, միջնադարեան մեծագոյն բանաստեղծը՝ Լուսոյ, յոյսի և աստուածային սիրոյ երգիչը, այսպէս կ՛արտայայտուի հոգեկան յափշտակութեան մը ընթացքին.

«Լո՛յս,
Արարիչ Լուսոյ,
Առաջին Լոյս
Բնակեալդ ի Լոյս անմատոյց,
Ի ծագել Լուսոյ առաւօտուս
Ծագեա՛ ի հոգիս մեր
Զլոյս fo իմանալի»:

Լուսերգակ բանաստեղծին լուսածորան գրչէն ելած վերոյիշեալ բառերը ո՛չ թէ լեզուաբանական գոհարներ են միայն, այլ աստուածայայտնիչ ճառագայթներ առաջնորդելու համար մեզ՝ 20-րդ Դարու հաւատացեալները, նիւթապաշտ fաղաfակրթութենէ դէպի լուսայորդ ապագան: Ուստի վտարելով աստելութիւնը մեր սրտերէն դառնանք խոնարհ, սիրող ու անյիշաչար: Խոր Վիրապէն ճառագայթող Յիսուս Քրիստոսի լոյսը fալեց Հայ ժողովուրդի ճամբաներէն, ապրեցաւ հայ ժողովուրդի սրտին ու հոգիին զարկով ու դարձաւ Նարեկացի, Շնորալի ու Տաթեւացի ու մանաւանդ վերապրեցուց Մեծ Եղեռնէն պրծող հաւատացեալները:

Աստուածային Լոկոսը՝ երկնային Միտքը և Խորհուրդը բնա-

կելով մարդ արարածի ներսիդին, զայն կը դարձնէ խորհողն ու տրամաբանող էակը:

Անասունները կարիքը չունին հոգեկան լոյսի, որովհետեւ մտածողութենէ զուրկ են: Իսկ մարդ արարածը եթէ հոգեկան լոյսէ զրկուի, կը դառնայ աւելի վայրագ, պիղծ ու գարշելի բան անասունը:

Որովհետեւ մարդկային մտածելակերպն ու տրամաբանական դրութիւնը առանց աստուածային լոյսի կը խանգարուի, կը պղծուի ու ժխտական, այլասերած արդիւնք կու տայ:

Խաւարը սիրող հոգիներ, ժխտական անդրադարձ կ՛ունենան թէ ընկերային և թէ բարոյական տարածքի մէջ: Անոնց հաւատքը կը բթանայ ու կը խանգարուի:

Քրիստոսի ճառագայթող լոյսն է որ վերցուց մարդկային ժխտական բոլոր ազդակները և անոնց փոխարէն ամրացուց դրական զօրութիւնը հաւատացեալներու սրտերէն ներս:

Ներկայ դարու մամուլն ու հեռատեսիլի յայտագիրները սխալ և ժխտական կը ներկայացնեն հաւատքը, ու մանկավարժ կարծուած դասատուներ, դպրոցներէ դուրս կը վտարեն հաւատքի ու կրօնքի դաստիարակութիւնը որովհետեւ խաւարը աւելի կը սիրեն քան լոյսը: Լոյսով ողողուած սրտեր կը բաշխեն ու կը սփռեն սէր ու կը զոհուին ուրիշներու համար: Քրիստոնէութիւնը հայ ժողովուրդի աչքին դարձաւ Լոյս ու անոր մատակարարը կոչուեցաւ Լուսաւորիչ:

Աստուածային պայծառակերպեալ այս Լոյսն էր որ ծնաւ Նարեկացիներ և Շնորհալիներ ու 20-րդ Դարու Մեծ Եղեռնէն վերջ ապրեցուց ու վերականգնեց հայ բեկորեալները: Աստուած դեռ բազմաթիւ լոյսեր ունի տալիք ու յայտնութիւններ ունի հաղորդելիք:

Ո՞ւր են այսօր և ի՞նչ տիպ հետեւորդներ արտադրած են հեջտամոլ հոլիվուտի անբարոյական "աստղ"երը որոնք կը տողանցեն արդի պատանիներու և երիտասարդներու երեւակայութեան պաստառին վրայ, որպէս կեանք ու մթնոլորտ, գոյն ու լոյս, երգ ու պար: Շարժանկարի ու ցոփ վիտիոներու շուքը տեսնելով, պէտք չէ՛ որ շփոթենք իրականն ու էականը կեղծ նմանութեան հետ:

Աստուածային լոյսը գեղեցկութեան, արդարութեան և ճշմարտութեան ըմբռնումին համար ամենաէական միջոցներէն մէկն է:

Աչքերու բիբի տեսողութենէն շատ աւելի գէր ի վեր է մտքի լոյսը՝ իմացականութիւնը: Մտքի լոյսը արեւի լոյսով անտեսանելի տիեզերք մը կը տեսնէ, որ կը կոչուի տրամաբանութեան ու խորհուրդի աշխարհ: Մտքի լոյսը կը բարձրացնէ մարդը դէպի պերճ ոլորտներ՝ հեռու կապիկներու և չէմբանզէներու սահմանուած ողորմելի ու գարշելի կեանքէն: Երկնատուր լոյսը կը գործէ որպէս կշիռ, ան կը հաջուէ, կը չափէ, կը զննէ ու կը բաղդատէ իսկական լոյսով: Մարդ կը ստանայ այդ լոյսը գերագոյն Լոյսէն՝ Աստուծմէ:

Հոգեկան Լոյսը կ՛առաջնորդէ ո՛չ միայն գիտնալու ու ճանչնալու, այլ այդ ճանչցուած Մէկը իւրացնելու, զԱյն ապրելու և

Անոր նմանելու: Հոգեկան Լոյսն էր որ Մարիամ Մագթաղենացին աղտոտ կեանքէն բարձրացուց անբասիր սրբութեան ու պատրաստ է նաեւ բարձրացնելու բոլոր անոնք, որոնք կու գան սրբարար Լոյսին՝ Քրիստոսի:

Հոգեկան Լոյսն է, որ կառուց վանքերը, մենաստանները, որբանոցները, հիւանդանոցները, ամրոցելու համար մարդկային վիշտն ու թշուառութիւնը համայն աշխարհէ:

Յիսուս Քրիստոսի Լոյսը դարձաւ երաշխիքը յաւիտենական կեանքի: Խաւարին վարժուած՝ չարին ու կեղծին աչքերն են միայն որ չեն կրնար դիտել Լոյսը, որովհետեւ անոնք զինուորեալներն են Սատանային:

Յարութեան Լոյսը, որ սկիզբ առաւ Յիսուս Քրիստոսի Թափուր գերեզմանէն արդեօք կը շարունակէ՞ տարածուիլ ու թափանցել մեր խաւար հոգիներէն ու սիրտերէն ներս:

Յիսուս Քրիստոսի ճշմարտութեան ու սրբութեան լոյսը իբրեւ ուղղութիւն, և գիտութեան բանալի որքա՞ն կը ճառագայթէ մեր հոգիներէն ներս, որքա՞ն կը դաստիարակէ մեր զաւակները ու որքա՞ն կը ճառագայթէ մեր հարազատներու կեանքին մէջ:

Աստուծոյ հմայագեղ լոյսը դառնալու է մե՛ր կեանքը, իմաստ տալու է մե՛ր գոյութեան, աղբիւր դառնալու է մե՛ր զօրութեան և գաղտնիքը մե՛ր յաւերժութեան:

Քրիստոսի Եկեղեցին յոյսի և լոյսի աղօթատունն ու խորանն է ուրկէ կը ժայթքին լոյսի ցայտաղբիւրներ: Անխախտ հաւատքով ապրելու միա՛կ կռուանն է եկեղեցին: Մեր հաւատացեալ պապերը մեռան Աստուծոյ լոյսի ճամբուն վրայ, լոյսի թեւերուն վրայ ու լոյսի մէջ, որպէսզի դուն և ես շարունակենք ապրիլ հոգեկա՛ն լոյսի հովանաւորութեան տակ:

Լոյսի շող մը իր մէջ կը խտացնէ արեւն ու կեանքը: Ի՞նչ կը խտացնէ մեր կեանքը և ի՞նչ կը ցոլացնէ մեր ապրումը: Մարդուն աղօթող միտքը Յաւիտենական Մտքին մէկ ցոլքն է, լոյսի ովկեանին մէկ հիւղէն:

«Ամէն կատարեալ պարգեւներն են որ կու գան երկինքէն, Հօր Աստուծմէ որ լոյսի արարիչն է, որուն կամքը անփոփոխ է, անդառնալի և անստուեր»--Յակ. Ա.16:

Ամենէն աւելի Քրիստոնեայ եմ ըսողներ կարիքը ունին Աւետարանի ճառագայթող Լոյսին: Ապաշխարողի մը, "Վերստին ծնած" եմ ըսողի մը և Յիսուսի հետեւողի մը ամբողջ կեանքն ու ապրումը տեւականօրէն կը վերածուի ճգտումի դէպի Արարիչը՝ Լոյսին, դէպի Ակնաղբիւրը կեանքին ու դէպի ամենաբարին Աստուած: Ան չի շեղիր դէպի Աստուած իր ուղիէն, հաստատ հաւատքի, անխախտ յոյսի և սիրոյ առաքինութիւնները չի մոռնար երբեք:

Գողգոթայի բարձունքն ի վեր յաւերժօրէն կանգնած Խաչը կը կանչէ մեզ աստուածաճանաչութե՛ան Լոյսին, նախանձա-

խընդրութեան և իմաստութեան Լոյսին:

Խօսինք ու խորհրդածե՛նք Աստուծոյ հետ, ա՛յն Լոյսին հետ որ մեզի կեանք ու գոյութիւն պարգեւեց ու պիտի շնորհէ եւս առաւե՛լ կեանք: Մարդ կեանքին մէջ երբեք խաւարին հետ չխօսիր, այլ Լոյսին հետ: Ուստի բացուի՛նք աստուածային հրաշագործ Լոյսին՝ մեր Երկնաւոր Հօր:

Անհոգի հանճարներ ու խաւար մտքեր, մարդկային ճիւաղներ դարձան առանց հաւատքի Լոյսին: Առանց հաւատքի և հոգիի Լոյսին, մտքի լոյսը սեգ ու հպարտ, ամբարտաւան ու պատուհաս և անէծք է աշխարհի Լոյսին դիմաց խաւար մթութիւնը խոյս կու տայ ու կը փախչի, կ՛անյայտանայ: Հաւատա՛նք աստուածայայտ Սբ. Ծնունդէն ճառագայթող Լոյսին ու անկէ բխող վերածնած կեանքին ու շնորհատրենք գիրար ու փառափանենք զԱստուած:

Քրիստոսի Մարդեղութիւնը այն լուսաճաճանչ կամուրջն է հաւատքի, որ կը միացնէ Արարիչը՝ արարածին: Մենութեան մէջ Աստուծոյ հետ յարաբերութիւնն ու հաղորդութիւնը կ՛առինքնէ հոգին, սիրտը և միտքը:

Մեր լուսաճակատ նախահայրերն ու մայրերը, որոնք կը կազմեն փաղանքը հաւատքի լուսաճաճանչ համաստեղութեան, իրենց մելանուշ ձայնով կը հարցնեն մեզի.

«Կը տարակուսի՞ս, որդեակ, անտարբե՞ր ես հանդէպ Սբ. Եկեղեցիիդ, հաւատքի արկածեա՞լ մըն ես, գայթակղա՞ծ ես ընկեր հաւատացեալներէ, ե՛լ, կանգնէ՛ ու Քրիստոս պիտի լուսաւորէ քեզ»:

«Լոյսի Ջահակիր Սբ.Գրիգոր Լուսաւորիչով նոր խորք ստացաւ հայ կեանքը, նոր դիմագիծ հայ ժողովուրդը ու նոր արիացում հայոց պատմութիւնը»: Հայեր, արթնցէ՛ք և ուխտեցէք մնալ հաւատարիմ մեր հոգիներու Լուսաւորիչին: Հնչեցուցէ՛ք փողերն Լուսաւորչի հաւատքին: Հայը երբ «ազգային» բառը կ՛արտասանէ, ան ըսել կ՛ուզէ "Քրիստոնեայ", որովհետեւ հայութեան էութիւնը տարրացած է Քրիստոսի լուսեղէն իմաստին մէջ:

Լուսինէ Ջաֆարեան մաքուր ձայնով և առինքնող թռիչքով ժողովրդականացուց դարերու խորքերէն եկած հոգեւոր երգերը՝ շարականները նոյնիսկ հակակրօն բռնատիրութեան ներքեւ:

Քրիստոնէութիւնը հայրենասիրութեան գաղափարը չի ոչընչացներ, այլ՝ կը սրբագործէ: Քրիստոնէութիւնը՝ ոմանց համար կրօնասիրական ճառ է կամ դաւանական մարզանք... գործնակա՛ն քրիստոնէութիւնը ապրո՛ւմ է և կեանք: Քրիստոնեայ ծնիլը դիւրին է, իսկ Քրիստոսի աշակերտիլը անճնազոհութիւն է: Մեզի համար «Յոյս»ը՝ կենդանի Անճնաւորութիւն մըն է, լուսաւոր Յիսուս Քրիստոս մեր Լոյսը և մեր Կեանքն է:

Ապրիլ 15, 1995
Թորոնթօ

Ո Տ Ն Լ Ո Ի Ա Յ

Զատկի տօնէն առաջ Յիսուս գիտցաւ, որ հասած է Իր ժամը, որ այս աշխարհէն Հօրը մօտ փոխադրուի, սիրեց իրենները, որ այս աշխարհի մէջ են, իսպառ սիրեց զանոնք: Յիսուս ելաւ ընթրիքի սեղանէն, մէկդի դրաւ զգեստները և ղենջակ մը առնելով՝ մէջքին կապեց: Ապա ջուր առնելով՝ լեցուց կոնքին մէջ ու սկսաւ աշակերտներուն ոտքերը լուալ և սրբել այն ղենջակով, զոր կապած էր մէջքին: Երբ մօտեցաւ Պետրոսին՝ Պետրոս ըսաւ անոր. «Տէ՛ր, դո՞ւն իմ ոտքերս պիտի լուաս»: Յիսուս պատասխանեց անոր ու ըսաւ. **«ինչ որ ես կ՛ընեմ՝ դուն հիմա չես հասկնար»:**

«Հիմա չես հասկնար»ը ի՜նչ զօրաւոր և ուժգին խօսքեր են, որոնք հնչեցին ողորմած ու սրբաբոյր շրթներէն: Վերջին ճաշկերոյթն էր այս, որով Մարդեղացեալ Քրիստոս պիտի հիւրասիրէր Իր հարազատները սրտագին ու ջերմութեամբ:

Ազնուական մարդոց զբաղումը միայն խնճոյք, փիլիսոփայութիւն, բաղաբականութիւն և պատերազմ էր: Լոկ կերուխումով խնճոյքներով միայն գիտէին ցուցաբերել իրենց հայրենասիրութիւնը: Կերուխումը երբ կը կատարուի միայն հաճոյքի համար, կը սկսի հակառակ արդիւնք տալ, գործելով աւերներ թէ՛ առողջութեան վրայ և թէ՛ ընկերային յարաբերութեան մէջ: Ֆիզիքական պահանջներու գոհացումը պէտք է նկատուի կեանքը պահպանելու միջոց և ո՛չ անոր նպատակը: Ինչպէս ֆիզիքական կազմին մէջ կերակուրը և զայն ընդունող մարմինը կը կենսատրուի, նոյպէս ալ հաւատքով՝ Աստուած և մարդ կը միանան և կը հոգեխառնուին իրարու հետ Սուրբ Հաղորդութեամբ:

Հաղորդութիւնը կեանքի առանցքն է:

Տիեզերքը, իր իսկութեան մէջ, հաղորդութիւն ու յարաբերութիւն է և ոչ ցուցադրութիւնը գոյացութեան: Մենութեան մէջ Աստուծոյ հետ յարաբերութիւնն ու հաղորդութիւնը կ՛առինքն է հոգին, սիրտը և միտքը:

Մինչեւ վերջին ընթրիքը, Յիսուս Քրիստոս զսպած էր Ինքզինքը և չէր յայտնած Իր սէրը հանդէպ աշակերտներուն: Սակայն այս վերջին խնճոյքին, կարծես թէ Ան պոռթկաց, ըսելով.

«Շատ փափաքեցայ զատկական այս ընթրիքը ձեզի հետ ընել նախքան չարչարուիլս: Բայց կ՛ըսեմ ձեզի, թէ այլեւս ասկէ պիտի չուտեմ, մինչեւ որ ճշմարիտ Զատիկը կատարուի Աստուծոյ արքայութեան մէջ»--Ղուկ. ԻԲ.15-16:

Սիրելի աշակերտ Յովհաննէս այսպէս կը նկարագրէ իր Տիրոջ սէրը հանդէպ իր բարեկամ աշակերտներուն.

«Զատկի տօնէն առաջ Յիսուս գիտցաւ որ հասած է իր ժամը, որ այս աշխարհէն Հօրը մօտ փախադրուի. սիրեց իրենները, որ աշխարհի մէջ են, իսպառ սիրեց զանոնք»:

Յիսուս Քրիստոս իր սիրելի աշակերտներուն հետ նախապէս ալ կերած էր Զատիկը, ու երբեք չէր արտայայտած Իր խոր սէրը, որ

ունէր անոնց հանդէպ։ Ան շատ անգամներ կերած էր աշակերտներուն և բարեկամներուն հետ, հարիւրաւոր անգամներ կերած էր նաւու մէջ, դաշտի խոտերուն վրայ, հարուստներու տուներուն մէջ, լեռներու կամ ծառերու շուբին տակ։

Ան եղած էր եզակի և բացառիկ Անճնաւորութիւնը, որ աշխարհ երբեմ տեսած ըլլար։ Աշակերտները ականատես եղած էին Անոր Պայծառակերպութեան ու հրաշագործութիւններուն, տեսած էին Անոր բարեգութ ողորմածութիւնը հանդէպ մեղաւոր պոռնիկին, հանդէպ Սամարուհիին, Հռոմէացի կապաջտին, արծաթասէր Զակէոսին և նոյնիսկ մեռած Ղազարոսին ու Հայրոսի աղջկան։

Քրիստոս նոր հորիզոն մը բացաւ Իր աշակերտներուն աչքին դիմաց։ Անկապտելի զօրութիւն Քրիստոսը, որ հրամայած ու լռեցուցած էր դիւահարներն ու մրրկածուփը, այժմ մօտեցած էր իրենց որպէս ծառայ, որպէս ճամբորդներու աղտոտ ոտքերը լուացող գերի սպասաւոր մը։ Մէջքին անճեռոց մը կապած միւս ձեռքին դոյլ մը ջուր, եկած էր լուալու Ի՛ր աշակերտներուն ոտքերը։

Ոտքերը անոնց, որոնք բնացա՛ծ էին Պայծառակերպութեան ժամանակ, ոտքերը անոնց, որոնք թերի՛ էին իրենց հաւատքին մէջ. Ոտքերը անոնց, որոնք կ՛ուզէին կրակ իջեցնել երկինքէն ու սպաննել Սամարացիները, որոնք իրենց պէս չէին հաւատար։

Ոտքերը անո՛ր որ զինք պիտի ուրանար, ու ոտքերը անոր, որ կեղծաջուրթ համբոյրով մը պիտի մատնէր Զինք։

Աշակերտները ոչ միայն ապշեցան, այլ շուարեցան ու պապանձեցան։ Կեանք Բաշխող Աստուածորդին կանգնած էր տասներկուքին առջեւ, հօրմէ մը աւելի բարի և սպասաւորէ մը աւելի խոնարհ։ Վարդապետաց Վարդապետն էր որ կը ստորադասէր Ինքզինքը աշակերտներէն վար, Երկնային Թագաւորն էր ու կը ստանձնէր գերիներու պաշտօնը ծնրադրելով աշակերտներուն առջեւ։ Ոտնլուայի արարքը՝ առարկայական կենդանի պատկերն է այն դաստիարակութեան, որ Ի՛նք ըսած էր.

> **«Եթէ ձեզմէ մէկը ուզէ մէծ ըլլալ՝ պէտք է ձեր սպասաւորը ըլլայ, և եթէ ձեզմէ մէկը ուզէ առաջին ըլլալ՝ պէտք է ձեր ծառան ըլլայ»**---Մատթ. Ի.26։

Ընդհանրապէս աւելի հեղինակաւոր և տպաւորիչ է արարքը քան թէ խօսքը։ Քրիստոս Իր կենդանի օրինակով մարմնացուց հեզութիւնը, խոնարհութիւնը և ծառայութիւնը։ Քրիստոսի կեանքը գերազանց օրինակն է անճնազոհութեան։ Մի միայն մայր մը կամ գերի մը պիտի կատարէր ա՛յն ինչ որ Յիսուս ըրաւ այն գիշեր։

Մայր մը սիրոյ համար, իսկ գերին հնազանդութեան։

Ոտնլուայով, Քրիստոս չտուաւ միայն խոնարհութեան օրինակը, այլ դաստիարակեց նաեւ զանոնք։ Ոտնլուան՝ գործադրուած առակ և կատարուած խորհուրդ է։ Ան լուաց քսան ոտքերը, որոնք հետեւած էին Իրեն աշակերտելու ու սորվելու համար։ Այժմ այդ

ոտքերը լուացուեցան ու սրբացան դառնալու առաքելակա՛ն ու վկայութե՛ան ոտքեր:

Այսուհետեւ սրբագործուած բան ոտքերը պիտի քալեն ոչ թէ Հրէաստանի դաշտերն ու ճամբաները, այլ բոլոր աշխարհի, ցեղերու, կրօնքներու պիղծ ու այլասերած ճամբաները: Այս ոտքերը, Իր յաղթական Յարութենէն յետոյ, պիտի երթան աւետարանելու բարի Լուրը, յաւետենական կեանքի ու ճշմարիտ Աստուծոյ պիտի վկայեն, պիտի հալածուին ու պիտի նահատակուին, սակայն դարձի պիտի բերեն ոչ միայն անհատներ, այլ աշխարհի կեսարներն ու կայսրութիւնները:

Այսօր, ներկայ դարու արդի մարդը՝ անգութ է ու դաժան, արիւնարբու և բռնակալ: Քրիստոս կը կանգնի արիւնածարաւ ու վայրագ բաներորդ դարու բնաւդատող, պախարակող ու թերութիւններ մատնանշող հոգեբանութեան դէմ:

Օրինակ:

Փրկարար Քրիստոս չ՛այպաներ աշակերտները, որ Ջատիկի սրբազան տօնակատարութեան, անլուայ ոտքերով սեղան նստած են: Ան՝ անձա՛մբ ու անձնազոհ ծառայութեամբ ցոյց կու տայ Աստուծոյ սիրոյ դիմագիծը: Մշտաշող Քրիստոս բնաւդատի ակնոցով չի՛ մօտենար քալելէ յոգնած աշակերտներուն ու չի յանդիմաներ զանոնք իրենց անլուայ և կեղտոտ ոտքերուն համար:

Մարդեղութեան փրկարար զօրութիւն Յիսուս, այդ կեղտոտ ոտքերուն մէջ կը տեսնէ ո՛չ թէ անմաքրութիւն և աղտոտութիւն, այլ հաւատարմութիւն, վստահութիւն և մտերմութիւն հանդէպ իրենց Վարդապետին: Քսաներորդ Դարու նորաբուխ բնաւդատներու նման, Ան մակերեսային դատողութիւններ չընէր, այլ կ՛ոգեկոչէ՛ զանոնք Իր սրբութեան և մաքրութեան:

Յիսուս Քրիստոս՝ մարդկութեան հոգին, Իր հոգիին մէջ փոխադրելով, կենդանի հողորդութեամբ կը միջնորդէ մարդկային դիւրաբեկութիւնն ու հողայնութիւնը առ Հա՛յր Աստուած:

Անոր երկնաճաճանչ նայուածքը ո՛չ թէ կը բնաւդատէ ու կը պատժէ՛, այլ կը բժշկէ, կ՛ամոքէ ու կը սրբագործէ: Կեանք բաշխող Քրիստոսի Ջեռին մէջ գտնուած զօրութիւնը ո՛չ սուր է ու ո՛չ ալ պատժական զէնք, այլ մաքրող ու սրբացնող ջուր նման ջինջ և անբիծ շուշանի, որ ակնաղբիւրն է յոյսի, գոյատեւման և մեղքերու թողութեան: Աշակերտներու սրտին մէջ, Ան փոխանակ Դատաւոր մը կամ Քննադատ մը ըլլալու, դարձած է անհուն սիրոյ ու սրբութեան Մարմնացումը:

Ոտնլուայի սուրբ ջուրով և Իր Աջին հպումով, Ան կը կերպարանափոխէ անուս ձկնորսները՝ առաքեալներու, նիւթականը՝ հոգեւորի, հունաւորը՝ անհունի և ժամանակաւորը Անժամանցելիի, ու Ջինք սիրողները հաղորդակից կը դարձնէ Հա՛յր Երկնաւորին:

Յունուար 26, 1995
Թորոնթօ

ՄԱՐԴ՝ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ՎԵՐԱԾՆԻ

Վերածնուիլը վերամարմնացում կամ զարթոնք մը չէ: Երբ մարդ կը ծնի, ծնունդ կ՛առնէ, սկզբնաւորութիւն կը ստանայ և աշխարհ կու գայ: Իր կամքէն անկախ գոյութիւնն ու նմանութիւն կ՛առնէ իրեն կեանք տուող ծնողաց և ազգականներուն:

Անձ մը, իր ծնունդէն առաջ, չի կրնար որոշել թէ Հա՞յ ընտանիքի զաւակ կ՛ուզէ ըլլալ թէ օտարաշխարհիկ:

Նոյնպէս ոևէ անձ չի կրնար և իրաւունք չունի, ըսելու թէ ինք պատահական երեւոյթ է որ Հայ ծնած է, այլ՝ ինք սիրոյ և բնական դէպքի մը արդիւնքն է:

Անձ մը պատահաբար այս կամ այն ընտանիքին կամ ցեղին մէջ չի՛ ծնիր: Այլ՝ ցեղը կամ տոհմը կամ արբայական ընտանիքը իրենք կ՛որոշէն և կը ծնին իրենց շարաւիղը, իրենց զաւակը, և իրենց սերունդը որ պիտի շարունակէ իրենց մշակոյթը և ազգային ու տոհմիկ աւանդութիւնները:

Այն անձը որ կը ծնի, որքան ալ ինքնանկախ և ազատ անհատ մըն է, է՛ նաեւ առաւել զինքը ծննդագործող ծնողաց ու անոնց նախնիքներուն, կենդանի ու ապրող մէկ շօշափելի մարմնացումը:

Տիեզերքի կենարար ու փրկագործող գոյութեան մէջ, Աստուած մարդ-արարածին շնորհած է պատեհութիւնը վերստին ծնանելու ի՛ր անձնական կամեցողութեամբ:

Մարդկային պատմութեան մէջ չէ իմացուած որ վագր մը, կամ գայլ մը անտառէն հրաժարի, իր բնակութիւնը լքէ, գայ և ջանայ մարդոց լոլոզել թէ ինքն ալ, նման կատուի կամ ոչխարի նման ընտանի անասուն մը դարձած է այլեւս:

Գայլը, գայլ կը ծնի և այդ գայլիկները, այնուհետեւ կ՛ապրին որպէս գայլ: Օձը՝ օձ կը ծնի, կարիճը՝ կարիճ ու կապիկը՝ կապիկ կը ծնի:

Իսկ մարդ արարածը որ վերոյիշեալ գազաններէն մէկուն նման, իր ազատ կամքով այլասերած ու դարձած էր գազանաբարոյ, առիթը ունի ինքզինք սրբացնելու, գազանային ու անասնական վիճակէն, ու կացութենէն և հասնելու մարդկային ու նաեւ աստուածային որդեգրութեան ու ժառանգորդը դառնալ աստուածային նկարագրի:

Այս վերելքի սանդուխը դարձի, Յիսուս կը կոչէ. "ապաշխարութիւն" և "Վերէն Ծնանիլ":

Յիսուսի յաջորդող Առաքեալ Պօղոս, այսպէս կ՛ըսէ.

«Եթէ մէկը Քրիստոսի մէջ է, անիկա նոր ստեղծուած մըն է, հինները անցան, և ահա ամէն բան նոր եղաւ»

Այս էր այն սանդուխը, որ Տրթատ Թագաւոր, սխալական իմաստութենէ և հեթանոսութենէ աստուածային գիտակցութեան կերպարանափոխեց: Աստուածային լոյսի այս հրապոյրն էր, որ

Մեսրոպ Մաշտոց պալատական հանգիստէ ու զինուորական հերոսութենէ անչատեց և առաջնորդեց դէպի վանական զրկանքներու և ինքզինք յանձնեց իր Արարչին բարի կամքին: Մեսրոպ Մաշտոցի ազատ ու անկախ կամքին անձնատուութիւնը առ Աստուած, զինք դարձուց Հայ Ազգին գրականութեան ու մշակոյթին հա՛յրն ու փարոսը և Հայ հաւատքի գոյատեւման ոահվիրանը:

Յիսուսի հետեւելու որպէս սկզբնապատճառ, Սիրոյ Առաքեալ Յովհաննէս կ՛ընէ այս յայտարարութիւնը.

> **«Անոնք որ ընդունեցին Զինքը, Իշխանութիւն տուաւ անոնց՝ Աստուծոյ որդիները ըլլալու, որոնք կը հաւատան Իր անունին: Որոնք ոչ արիւնէ, ոչ մարմնի կողմէն, և ոչ մարդու կամքէն, այլ՝ Աստուծմէ ծնան»:**
> --Յով. ԺԲ. 12-13:

Վերոյիշեալ համարին ամենակարեւոր բառերը որ կը վերաբերի մարդ արարածի կամքի ներգործութեան, հետեւեալներն են.

1.--որ ընդունեցին զինք «Յիսուս»ը
2.--որոնք կը հաւատան Իր անունին:

Որքան դժուար է անձի մը իր սխալը ընդունիլ և առաւել նոր գաղափարականի մը հաւատալ:

Ահավասիկ «Վերստին ծնանելու» եղանակը և արարքը:

Ընդունիլ Փրկիչ «Յիսուս»ը և հաւատալ Անոր անունին, անոր իշխանութեան և Անոր զօրութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ «ընդունիլ Զինք» և «հաւատալ Անոր անունին»:

Յիսուս կայնած է մարդաշխարհի ճակատագրական ու վճռական ճամբու խաչմերուկին: Այս անխուսափելի խառուղիէն անցնող բոլոր մարդիկ առիթ կ՛ունենան գիտակցելու ու ճանչնալու Յիսուսի գաղափարականը և Իր անունը որ Փրկիչ և Ազատագրող կը նշանակէ, Կեանք և ապրում կը նշանակէ:

Յունական, Հռոմէական կամ Պարսկական գաղափարաբանութեան մէջ՝ «հերոսութիւն» բառը կռուիլ և պատերազմիլ կը նշանակէր:

"Խաղաղութիւն և ապրում"՝ նուաստութիւն և կանացիութիւն կը սեպուէր: Պատերազմն ու կռիւը բնական երեւոյթն էր, իսկ խաղաղութեամբ ապրիլը անբնական վիճակ կը նկատուէր...:

Այս փիլիսոփայութիւնը որոշապէս կ՛երեւի Տրովաթայի յունական արշաւանքի և հերոսներու անշնչացնելուն մէջ, ու նաեւ Հոմերոսի Իլլիական Քերթողական դարաւոր պատմութեան:

Յիսուս՝ շատ իրաւացի կերպով կը պահանջէ որ մարդ ընդունի նոր գաղափարական մը՝ ի՛ր ապրումի նախապատճառը փնտռող գիտութիւնը:

Պատճա՞ռը:

Որովհետեւ Յիսուսի սորվեցուցած կենցաղավարութիւնը, բիրտ վայրագութեան չ՛առաջնորդեր ենթական, այլ փորձառական, սիրոյ և իրար օգնութեան իրականութիւնն է: Յիսուս Ինք՝ Իր կեանքով և Իր ապրումով ցոյց տուաւ աշխարհի, թէ ի՞նչ է ճըշմարիտ հերոսութիւնն ու մարդկային ապրելակերպը:

Ոչ թէ սպաննել է բեզմէ աւելի տկար եղող անձի մը այլ՝ ուրանալ և նուաճել է բու մէջի վայրենաբարոյ մղումներդ ու մեծ ըլլալու ես-իդ ցանկութիւնները: Ա՛յս է ընդունիլ Յիսուս Փրկիչը ու հետեւիլ Անոր: Քսան դարեր առաջ, Յիսուս եկաւ իրեններուն, և իրենները չընդունեցին Զինք՝ Իր Նոր Վարդապետական սիրոյ զօրութեան գաղափարաբանութիւնը:

Այսօր ալ Յիսուս եկած է Իրեններուն՝ Քրիստոնեայ կոչուած հաւատացեալներու՝ Եկեղեցիին մէջ:

Մենք որ դրոշմուած ենք Հայ-Քրիստոնեայ, որքա՞ն կը հաւատանք, որքա՞ն կ՛ընդունինք, որքա՞ն կը յօժարինք մենք զմեզ յանձնել ու մեր կամքը սպաս դնել Յիսուսի պատուէրները գործադրելու: Մենք որպէս Հայ-Քրիստոնեաներ, կը հաւատա՞նք Իր Անուան զօրութեան, թէ ոչ կը տենչանք հաւատալու մե՛ր անունին և մե՛ր փառամոլութեան Յիսուս անունը պատմութեան մագաղաթներո՞ւ ոլորտին մէջ կորսնցուցած ենք, թէ մեր կեանքին ու ապրումին ծածանող դրօշին վերեւ կը փայլատակէ Ան: Մեր նախահայրերն ու ծնողքները որ դրոշմած ու մկրտած են մեզ Յիսուսի Անունով, որքա՞ն կը հրճուեցնէ և հպարտ կ՛ընէ մեզ այս վեհ Անունը: Որքա՞ն կը ճանչնանք այս Յիսուսը: Որքա՞ն կը սիրենք Զինք և ուրիշներու կը ներկայացնենք Զինք մեր կեանքով ու կենցաղաւարութեամբ:

Որքա՞ն կը վստահինք մեր արօրեայ կեանքը Իր Անուան զօրութեան ու կարեկցութեան:

Յիսուսի ընկերակցութիւնը ու մեզի հետ ունեցած Իր յարաբերութիւնը մեզ որքա՞ն կերպարանափոխած է դէպի լաւն ու բարին, դէպի սրբութիւն և աստուածանմանութիւն: Ամէն առաւօտ երբ հայելիին առջեւ մենք զմեզ կը դիտենք, որքա՞ն տեսանելի կ՛ըլլայ մեր վերելքը դէպի աստուածանմանութեան:

Ծննդագործումը՝ ուրիշներ մեզի կու տան, նոյնպէս է նաեւ «վերստին ծնունդը»: Սակայն այդ ծննդագործուած կեանքը շարունակելը մե՛ր պարտականութիւնն է ու ոչ Աստուծոյ:

Որքա՞ն հոգ կը տանինք և կը գուրգուրանք Աստուծոյ մեզի շնորհած այս «վերստին ծնունդ»՝ հաւա՛տ կեանքին:

Յիսուսի կանչին հետեւողներն և ուխտաւորներն են որ “վերստին ծնած” կ՛ապրին յաղթական կեանքը՝ կը յաղթեն անորոշութեան, դերահաւատութեան և անյայտութեան որովհետեւ անոնց ետին կը տեսնեն սփոփիչ և ներշնչիչ լուսատրութիւնը որ կը ճառաբայթէ պատռելով պատրանքի խաւարը յայտնելով իրականութինն ու ճշմարտութիւնը:

«Զինք ընդունողներ»ը գիտակից են Աստուծոյ և ինքնավըս-

տահ և բաջակորով իրենց առօրեայ կեանքին մէջ: Իրենց ակընկալութիւնը և յոյսը ոչ թէ մարդոցմէ է, այլ՝ Աստուծմէ: Անոնք վստահ գիտեն, ու համոզուած են, թէ ինչ որ ալ պատահի իրենց, պիտի պատահի միա՛յն Աստուծոյ միջամտութեամբ:

Եթէ չարը զիրենք հարուածէ, Աստուած այդ չար հարուածէն կարող է այգալոյս և ծիածան վերստեղծել:

Այս է յաղթական ու վերստին ծնած անհատին կեանքն ու ապրումը:

Մարտ 6, 1982
Թորոնթօ

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻ

Երբ մարդկային մարմնի մէկ անդամը ցաւի, բոլոր մարմինը ցաւ կը զգայ: Չգացում մը մարմնի բոլո՛ր մասերուն կ՛ազդէ:

Մարդկային ամբողջութիւնը կը ցաւի: Նոյնպէս ալ Սուրբ Հոգին մարմնի մը այս կամ այն մասին մէջ չգործեր, չմնար, այլ մեր ամբողջութեա՛նը մէջ՝ մեր մտքին, խորհուրդներուն, մտածումներուն ու տենչանքներուն մէջ:

Օրինակ, Աստուծոյ "Խօսք"ը կամ Հոգին որ համազօր և իմաստալից կերպով կարելի է գործածել, կ՛ըսէ.

> **«Աստուծոյ խօսքը կենդանի է և ազդու, աւելի հատու՝ քան ոեւէ երկսայրի սուր, և կը թափանցէ մարդուս շունչին ու հոգիին մէջ, մինչեւ ողն ու ծուծը, և կը ննէ մտածումներն ու սրտին խորհուրդները: եւ չկայ արարած մը որ Աստուծոյ տեսողութենէն վրիպի»**--Եբր. Դ. 12-13:

Յունուար 13, 1995
Թորոնթօ